

Misschien eerst eens begrijpen wat ons overkomen is

(1) In amper twintig jaar zijn we wereldwijd verslaafd geraakt aan dingen met een beeldscherm. Het kost ons moeite deze dingen een paar uur uit te zetten. We zijn bang dat we iets zullen missen. We willen toch snel nog even iets opzoeken. We voelen lichte paniek als we ergens geen bereik hebben. Online-neurose wordt dat ook wel genoemd, of 'digibesitas'.

(2) Horen we hier veel debatten over? Is Den Haag in rep en roer? Niet echt. De digitale technologie wordt om economische redenen kritiekloos omarmd of zelfs gepromoot, zoals door Sander Dekker die er in 2016 als staatssecretaris van Onderwijs voor pleitte het hele

20 onderwijs "in rap tempo te digitaliseren". Technobedrijven die het onderwijs zelfs willen 'gamificeren', omdat leerlingen anders niet meer tot leren te verleiden zijn, krijgen ruim baan.

25 (3) Maar wie zou nu – amper twee jaar verder – dat beleid nog omarmen? Wie heeft er inmiddels geen kennis genomen van de vele onderzoeken over de negatieve invloed van digitalisering op de cognitieve en sociale vermogens? Om over de nek- en rugpijnen, de slapeloosheid en

30 aandachtsstoornissen nog maar te zwijgen.

35 (4) Misschien moeten we eerst eens proberen te begrijpen wat ons precies overkomen is. Computers, iPads en smartphones onderscheiden zich

van de oude dingen hierin dat zij
40 geen besloten ding op zich zijn, maar
een medium dat verwijst naar iets
buiten het ding: het worldwide web
met zijn oneindige informatiestromen,
onbegrensde werelden en dus ook
45 onbegrensde mogelijkheden. Het is
dit onbegrensde karakter dat ons
parten begint te spelen.

(5) We kunnen immers altijd nog
verder zoeken, nog meer informatie
50 inwinnen, nog meer berichten plaat-
sen, nog meer Facebook-vrienden
krijgen, nog meer artikelen raadple-
gen of nog meer vakantiehuisjes
opzoeken. De postbode komt niet
55 één keer, maar honderden keren per
dag. Onze aandacht wordt voort-
durend onderbroken door zoemende,
trillende of piepende beeldschermen
of telefoons. Omdat de nieuwe
60 dingen geen einde kennen, valt er
niets af te ronden of te voltooien en
wordt onze informatiehonger maar
niet gestild.

(6) Diverse auteurs, van Nicholas
65 Carr tot Sherry Turkle en Hans
Schnitzler, hebben de afgelopen
jaren de onderzoeken over de in-
vloed van de digitalisering op een
rijtje gezet. We kunnen weliswaar
70 steeds sneller informatie vinden,
maar we zijn steeds slechter in staat
om deze aandachtig te lezen en er
een weloverwogen mening over te
vormen. De nieuwe technologie lijkt
75 op een gestage en sluipende manier
onze kritische vermogens aan te
tasten. We consumeren informatie in
plaats van erover na te denken.

“Vroeger kon ik me moeiteloos
80 verdiepen in een boek of een lang
artikel,” schrijft Carr. “Nu laat mijn
concentratie na een bladzijde of twee
al te wensen over. Ooit was ik een
diepzeeduiker in een zee van woor-

den. Nu glijd ik over de oppervlakte
als een jetskiër.”

(7) De nieuwe dingen vragen om een
intensieve vorm van mentaal multi-
taken. Ze laten ons werkgeheugen
90 volstromen met informatie en dwin-
gen ons brein te jongleren met wat
hersenenwetenschappers ‘omschakel-
kosten’ noemen. Van de ene naar de
andere informatiebron zappen onder-
95 breekt onze aandacht, waardoor
onze hersenen zich steeds moeten
heroriënteren, wat veel energie kost.
Ons brein heeft tijd en rust nodig om
de vele informatie goed te kunnen
100 verwerken, maar die gunnen we ons-
zelf niet. Gevolg is een overspanning
van het brein, met als eerste symp-
tomen concentratieproblemen en
slapeloosheid, en vervolgens ernsti-
105 ger klachten als chronische stress,
ADHD, hoofdpijnen, burn-out en
depressieve stoornissen. Twee derde
van de zieke werknemers zit thuis
vanwege deze klachten, meldde het
110 Centraal Bureau voor de Statistiek.

(8) Het is ook een mythe dat we door
de digitalisering daadwerkelijk met
anderen verbonden zijn. Hoewel de
communicatiefrequentie via Face-
115 book, e-mail, Twitter en sms vertien-
voudigd is, blijkt uit onderzoek van
onder anderen de Britse neuroloog
Susan Greenfield dat we minder in
staat zijn subtiele, typisch menselijke
120 vormen van empathie en compassie
voor anderen te voelen. Dat komt
niet alleen doordat een like op
Facebook of een kort sms-bericht
qua betekenisvolle inhoud nu
125 eenmaal niet te vergelijken is met
een gesprek. Greenfield constateert
een sterke afname van sociale
vaardigheden als we hoofdzakelijk
nog via beeldschermen communice-
130 ren. Lichaamstaal, oogcontact en
stembeluid trainen namelijk voor een

aanzienlijk deel onze sociale vaardigheden. Voor een beeldscherm ver-
leert het brein de technieken die ons
135 in staat stellen de ander te peilen en
te begrijpen.

(9) Wie het onderwijs “in rap tempo”
wil digitaliseren, gaat voorbij aan
deze inzichten en onderzoeken.

140 Daarom brak ik in mijn boek *Kairos*
een lans voor de vertellende docent,
die niet alleen de sociale vaardig-
heden van de leerlingen traint, maar
ook hun cognitieve en talige vermo-
145 gens scherpt, zoals het onderschei-
den van hoofd- en bijzaken, het inter-
preteren van een verhaal, het her-
kennen van een mening en het ver-

zinnen en formuleren van tegenargu-
150 menten. “*Reclaiming Conversation*¹⁾”,
vat Sherry Turkle, de auteur van
Alone Together, dit treffend samen.

(10) De tijd dat beeldschermen
slechts voor snelle informatie of on-
155 schuldig vertier zorgden, ligt achter
ons. Het zijn ook onruststokers, aan-
dachtvreeters en privacyschenders,
die weliswaar de zakken van multi-
nationals vullen, maar het onder-
160 scheid tussen mens en machine
doen vervagen. We zullen een poli-
tiek debat moeten beginnen over de
juiste maat van digitalisering, zowel
op school, als op het werk en thuis.

naar: Joke Hermsen
uit: NRC, 9 november 2018

*Joke Hermsen (1961) is filosoof en schrijver van meerdere romans en
essaybundels.*

noot 1 Letterlijk vertaald: “Het teruggeisen van conversatie”.

Tekst 4 Misschien eerst eens begrijpen wat ons overkomen is

De tekst 'Misschien eerst eens begrijpen wat ons overkomen is' kan door middel van onderstaande kopjes in vier delen worden onderverdeeld:

deel 1: Introductie van het probleem

deel 2: Aard van het probleem

deel 3: Gevolgen van het probleem

deel 4: Aanbevelingen

- 1p **29** Bij welke alinea begint deel 2, 'Aard van het probleem'?
- 1p **30** Wat is het impliciete standpunt van tekst 4 zoals dat blijkt uit alinea 1 en 2?
- A De overheid laat zich meer leiden door financiële prikkels dan door didactische uitgangspunten.
 - B De politiek zou zich meer zorgen moeten maken over de grootschalige digitalisering.
 - C Het is zorgelijk dat de digitale technologie uitgangspunt is voor nieuw onderwijsbeleid.
 - D Zowel bedrijfsleven als overheid baseren nieuw beleid op een maatschappelijke digitale verslaving.

Er is in alinea 3 van tekst 4 een impliciete redenering ten aanzien van onderwijsbeleid te herkennen.

- 2p **31** Maak de argumentatie expliciet door het standpunt en het argument te noemen.

Baseer je antwoord op alinea 2 en 3.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen. Maak daarbij geen gebruik van voorbeelden.

In alinea 6 van tekst 4 wordt gebruikgemaakt van de metaforen 'diepzeeduiken in een zee van woorden' en 'glijden over de oppervlakte als een jetskiër'. Deze metaforen vormen een samenvatting van uitspraken die eerder in alinea 6 zijn gedaan.

- 3p 32 Citeer uit alinea 6 de zinnen of zinsgedeelten waarvan de betekenis in deze metaforen is samengevat. Neem daartoe onderstaand schema over en vul het in. Citeer niet meer dan nodig is. Zorg ervoor dat tussen de antwoorden in het linker en het rechter gedeelte eenzelfde verband is als tussen beide metaforen.

'diepzeeduiken in een zee van woorden'	'glijden over de oppervlakte als een jetskiër'
1a.	1b.
2a.	2b.
3a.	3b.

"Twee derde van de zieke werknemers zit thuis vanwege deze klachten, meldde het Centraal Bureau voor de Statistiek." (regels 107-110)

Alinea 7 van tekst 4 is op te vatten als een volledige redenering die eindigt met het bovenstaande citaat als argument.

- 1p 33 Geef aan of je de gebruikte argumentatie juist vindt of niet en leg uit waarom. Kies daartoe een van onderstaande zinnen en maak die af. Gebruik voor het aanvullen van de gekozen zin niet meer dan 25 woorden.

Zin 1:

Dat twee derde van de zieke werknemers thuiszit vanwege deze klachten is in deze redenering **wel** relevant, want ...

Zin 2:

Dat twee derde van de zieke werknemers thuiszit vanwege deze klachten is in deze redenering **niet** relevant, want ...

In alinea 8 van tekst 4 wordt geargumenteed over het al dan niet aanwezige nut van digitalisering.

- 3p 34 Parafraseer de argumentatie in de vorm van drie (deel)zinnen volgens onderstaande zin.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

Weliswaar ... , maar ... , dus ...

De titel van tekst 4 is 'Misschien eerst eens begrijpen wat ons overkomen is'. En volgens alinea 1 van tekst 4 hebben we last van 'digibesitas'.

1p **35** Leg uit wat de essentie is van wat ons is overkomen, gelet op de strekking van de tekst.

Geef antwoord in een of meerdere zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

In tekst 4 worden vraagtekens gezet bij de gesignaleerde digitalisering.

3p **36** Wat zijn volgens alinea 6 tot en met 8 van de tekst de drie belangrijkste negatieve gevolgen van deze digitalisering?

Welke van de onderstaande uitspraken geeft het doel van tekst 4 het best weer met betrekking tot onderwijs?

1p **37** De tekst wil de lezer ervan overtuigen dat er

A beperkingen moeten worden gesteld aan de digitalisering van het onderwijs.

B genuanceerder moet worden gedacht over de gevolgen van digitalisering in het onderwijs.

C goede kanten en slechte kanten zitten aan de digitalisering van het onderwijs.

D recentelijk te weinig aandacht was voor de digitalisering van het onderwijs.

1p **38** Met welke van de onderstaande beschrijvingen is de toonzetting van tekst 4 het best te typeren?

De toonzetting van de tekst is vooral

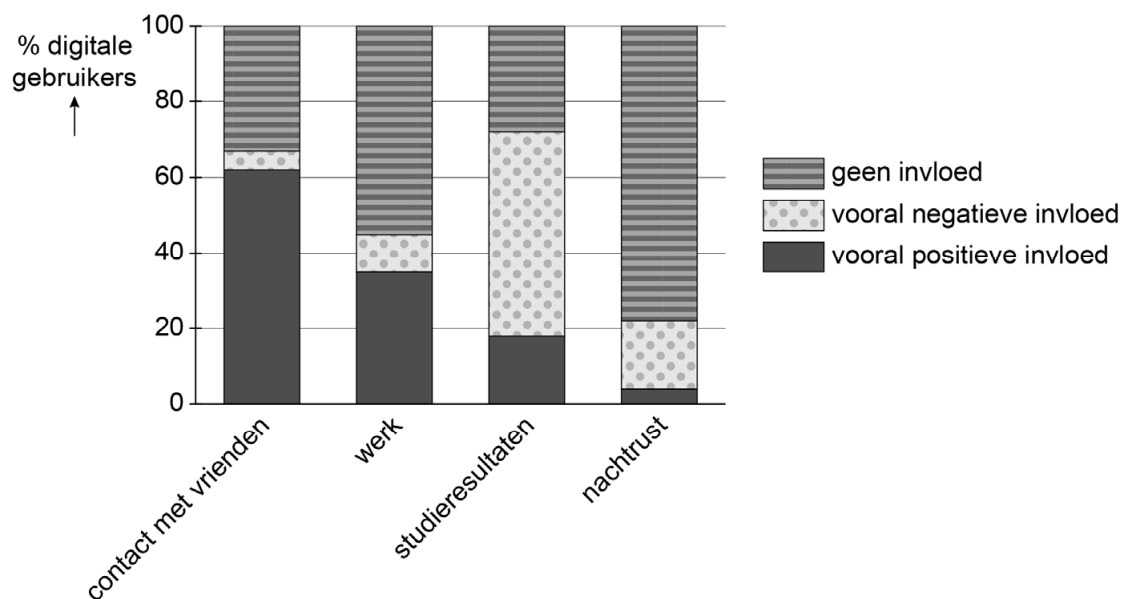
A analyserend en bezorgd.

B constructief en genuanceerd.

C moraliserend en ironisch.

D zakelijk en vilein.

Ervaren invloed van digitale middelen op verschillende levensterreinen bij personen van 15 tot 25 jaar

Stel, drie vwo-leerlingen hebben zich voor hun profielwerkstuk intensief beziggehouden met effecten van het gebruik van digitale middelen. Zij hebben in 2019 een grootschalig onderzoek uitgevoerd in hun provincie. Bovenstaande grafiek zou het resultaat van hun onderzoek hebben kunnen zijn.

- 2p **39** Geef aan of de grafiek gebruikt kan worden als argument voor een snelle digitalisering in het onderwijs en leg uit waarom wel of waarom niet. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.
- 2p **40** Geef aan of de grafiek gebruikt kan worden als ondersteuning bij de hoofdgedachte van alinea 8 van tekst 4 en leg uit waarom wel of waarom niet. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 50 woorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.